

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ “ข้อบกพร่องเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์ในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม: กรณีศึกษาการใช้ภาษาไทยของผู้พูดชาวอเมริกันและชาวจีน” โดยมี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ข้อบกพร่องเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์ในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และ 2) ภูมิหลังทางวัฒนธรรมและค่านิยมหลักของชาวอเมริกันและชาวจีน

2.1 ข้อบกพร่องในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

ในหัวข้อ 2.1 ผู้วิจัยอภิปรายเกี่ยวกับข้อบกพร่องเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์ในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม 4 ประเด็นคือ 1) นิยามของข้อบกพร่องเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์ในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม 2) รูปแบบและลักษณะการปรากฏของข้อบกพร่องเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์ 3) มิติในการพิจารณาข้อบกพร่องเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์และ 4) สาเหตุของข้อบกพร่องเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์ในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

2.1.1 นิยามของข้อบกพร่องในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

ในทางภาษาศาสตร์ประยุกต์และการสอนภาษา คำที่ถูกใช้อย่างแพร่หลายเพื่อเรียกความผิดพลาดหรือความไม่สมบูรณ์ทางภาษาคือคำว่า “ข้อผิดพลาด” (error) อย่างไรก็ตามนักวจนปฏิบัติศาสตร์เช่นทอมัส (Thomas, 1983, p. 94) เห็นว่า คำว่า “ข้อผิดพลาด” น่าจะเหมาะสำหรับการพิจารณาทางไวยากรณ์เท่านั้น เพราะการพิจารณาทางไวยากรณ์สามารถระบุ หรือตัดสินได้ว่าถ้อยคำหนึ่งๆ “ถูก” หรือ “ผิด” ด้วยกฎเกณฑ์ทางภาษาที่ชัดเจน แต่คำว่า “ข้อผิดพลาด” ไม่เหมาะแก่การพิจารณาตามแนวทางวจนปฏิบัติศาสตร์ เพราะหลักในการพิจารณาภาษาเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์ เรามีอาจตัดสินอย่างเด็ดขาดได้ว่าถ้อยคำหนึ่งๆ “ถูก” หรือ “ผิด” ในทุกบริบท ด้วยเหตุนี้ ทอมัสจึงได้กำหนดคำศัพท์เฉพาะสำหรับพิจารณาความไม่เหมาะสมของถ้อยคำตามแนวทางวจนปฏิบัติศาสตร์เสียใหม่ว่า “ข้อบกพร่อง” (failure) สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมขึ้นนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ค่านิยมของทอมัสให้เข้ากับข้อมูลที่พบและขอเสนอคำจำกัดความในที่นี้ว่า “ข้อบกพร่องเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์” คือความผิดพลาดทุกชนิดที่เกิดขึ้นในการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็ความผิดพลาดจากการใช้ถ้อยคำผิดหลักภาษา การสื่อเจตนาไม่สัมฤทธิ์ผล หรือการตีความเจตนาผิด

2.1.2 รูปแบบและลักษณะการปรากฏของข้อบกพร่องเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์

จากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยพบว่า ข้อบกพร่องเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมมีรูปแบบและลักษณะการปรากฏ 3 รูปแบบด้วยกันคือ 1) ข้อบกพร่องจากการใช้ถ้อยคำผิดหลักภาษา 2) ข้อบกพร่องด้านการสื่อเจตนา และ 3) ข้อบกพร่องด้านการตีความเจตนา ผู้วิจัยจะกล่าวถึงข้อบกพร่องแต่ละรูปแบบดังต่อไปนี้

ข้อบกพร่องในการสื่อสารรูปแบบแรกที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงได้แก่ข้อบกพร่องจากการใช้ถ้อยคำผิดหลักภาษา ในการสื่อสารที่ผู้พูดจำเป็นต้องใช้ภาษาที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของภาษา สิ่งที่มีมักจะปรากฏให้เห็นคือถ้อยคำที่ผิดหลักภาษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ถ้อยคำที่มีลักษณะไม่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์การใช้ภาษา หรือมีรูปแบบซึ่งเจ้าของภาษาไม่ให้การยอมรับ โดยนิยามแล้ว ข้อบกพร่องในกลุ่มนี้เกี่ยวข้องกับความต้องการในการใช้ภาษาเพียงอย่างเดียว ไม่เกี่ยวข้องกับการสื่อเจตนาผิด หรือการสื่อเจตนาที่ไม่สัมฤทธิ์ผล ทอมัส (1983, p. 94) ให้ความเห็นว่า ข้อบกพร่องจากการใช้ถ้อยคำผิดหลักภาษาเพียงอย่างเดียวไม่น่าจะส่งผลกระทบต่อ หรือทำให้เกิดปัญหาในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมมากนัก ดังนั้นเราจึงไม่จำเป็นต้องมุ่งเน้นพิจารณาข้อบกพร่องในกลุ่มนี้ ต่างจากนักวัจนปฏิบัติศาสตร์อีกท่านหนึ่งคือแซมบอร์ลิน (Zamborlin, 2007, p. 23) ที่ให้ความสำคัญกับการพิจารณาข้อบกพร่องจากการใช้ถ้อยคำผิดหลักภาษาด้วย เนื่องจากเขามีความเห็นที่ว่า แม้ข้อบกพร่องจากการใช้ถ้อยคำผิดหลักภาษาจะไม่ได้มีแนวโน้มก่อให้เกิดปัญหาในการสื่อสาร แต่อย่างไรเสีย มันก็เป็นความผิดพลาดประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ดังนั้นเราไม่ควรเล็งพิจารณาข้อบกพร่องในกลุ่มนี้ แซมบอร์ลินได้กำหนดคำศัพท์ขึ้นมาเรียกข้อบกพร่องในการสื่อสารอันหมายรวมถึงข้อบกพร่องการใช้ถ้อยคำผิดหลักภาษาด้วยว่า “ความคลาดเคลื่อน” (dissonance) ในการสื่อสาร หากมองในมุมเปรียบเทียบ “ข้อบกพร่อง” และ “ความคลาดเคลื่อน” แตกต่างกันตรงที่ “ข้อบกพร่อง” หมายถึงเฉพาะความผิดพลาดในการสื่อสารที่ส่งผลต่อการสื่อเจตนาเท่านั้น ในขณะที่ “ความคลาดเคลื่อน” หมายถึงรวมทั้งความผิดพลาดจากการใช้ถ้อยคำผิดหลักภาษาเพียงอย่างเดียว และความผิดพลาดในการสื่อสารที่ส่งผลถึงเจตนาด้วย

สิ่งที่ปรากฏบ่อยครั้งในถ้อยคำของผู้ไม่ใช่เจ้าของภาษา นอกเหนือจากการใช้ถ้อยคำผิดหลักภาษาแล้ว ยังมีความผิดพลาดอีกรูปแบบหนึ่งที่สำคัญและมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดความยุ่งยากต่างๆ ในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน คือ ข้อบกพร่องด้านการสื่อเจตนา ข้อบกพร่องด้านการสื่อเจตนาหมายถึงการที่ผู้พูดซึ่งไม่ใช่เจ้าของภาษาไม่สามารถสื่อเจตนาของตนออกไปให้ผู้ฟังเข้าใจได้อย่างชัดเจน ครบถ้วน หากพิจารณาจากนิยาม ข้อบกพร่องในกลุ่มนี้มีลักษณะต่างจากข้อบกพร่องจากการใช้ถ้อยคำผิดหลักภาษาที่กล่าวก่อนหน้านี้นี้คือ ข้อบกพร่องด้านการสื่อ

เจตนาเกี่ยวข้องอย่างมากกับการสื่อเจตนา และอาจเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องของภาษา ก็ได้ ขณะที่ข้อบกพร่องจากการใช้ถ้อยคำผิดพลาดหลักภาษาเกี่ยวข้องกับความถูกต้องทางภาษาเพียงอย่างเดียว ไม่เกี่ยวข้องกับการสื่อเจตนา นักวิจัยปฏิบัติศาสตร์หลายท่าน (เช่น Thomas, 1983; House, 2003; Kasper and Rose, 2002; Rose and Kasper, 2001) เห็นตรงกันว่า ข้อบกพร่องด้านการสื่อเจตนา มีความสำคัญอย่างมากสำหรับการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม เพราะเป็นรูปแบบข้อบกพร่องที่มีแนวโน้มว่าจะก่อปัญหาในการสื่อสารมากกว่าข้อบกพร่องจากการใช้ถ้อยคำผิดพลาดหลักภาษา อีกทั้งยังอาจส่งผลกระทบต่อกระทั่งทำให้เกิดทัศนคติแบบเหมารวมต่อชนชาติของผู้ที่กล่าวถ้อยคำได้ ทอมัส (1983) ได้กำหนดศัพท์เฉพาะสำหรับข้อบกพร่องด้านการสื่อเจตนาไว้ว่าเป็น “ข้อบกพร่องเชิงวจนปฏิบัติ” (pragmatic failure)

รูปแบบของข้อบกพร่องในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมรูปแบบสุดท้ายที่ผู้วิจัยขอล่าวถึงในที่นี้คือ ข้อบกพร่องด้านการตีความเจตนา จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับข้อบกพร่องในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ผู้วิจัยพบว่าเอกสารส่วนใหญ่ มักกล่าวถึงข้อบกพร่องจากการใช้ถ้อยคำผิดพลาดหลักภาษา และข้อบกพร่องด้านการสื่อเจตนาเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง เอกสารส่วนมากมักเกี่ยวข้องกับการศึกษาหรือการพิจารณาถ้อยคำของผู้ที่ไม่ใช่เจ้าของภาษาซึ่งผิดกฎเกณฑ์การใช้ภาษา และ/หรือสื่อเจตนาไม่สำเร็จเท่านั้น แต่ผู้วิจัยเห็นว่า นอกเหนือไปจากข้อบกพร่องจากการใช้ถ้อยคำผิดพลาดหลักภาษา และข้อบกพร่องด้านการสื่อเจตนาแล้ว น่าจะมีความเป็นไปได้ที่ผู้ไม่ใช่เจ้าของภาษาจะ “ตีความ” เจตนาผิดไปเองด้วย ดังที่ตัว (Dua, 1990, p. 119) ได้เสนอไว้ว่า บางครั้งความเข้าใจผิดในการสื่อสารอาจไม่ได้เกิดจากความผิดพลาดทางภาษา หรือเกิดจากการสื่อเจตนาผิดของผู้พูด แต่เกิดจากการที่ผู้ฟังตีความผิดไปเอง ในที่นี้ ผู้วิจัยขอเรียกข้อบกพร่องที่เกิดจากการตีความผิดไปเองของผู้ฟังที่ไม่ใช่เจ้าของภาษาว่า ข้อบกพร่องด้านการตีความเจตนา

2.1.3 มิติในการพิจารณาข้อบกพร่องเชิงวจนปฏิบัติศาสตร์

นักวจนปฏิบัติศาสตร์จำนวนหนึ่งเช่นทอมัส (Thomas, 1983) สเปนเซอร์-โอที (Spencer-Oatey, 2005; 2008) และทาคาฮาชิ (Takahashi, 2005) ได้พิจารณาข้อบกพร่องในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมผ่านมิติทางวจนปฏิบัติศาสตร์ 2 มิติด้วยกันคือ ภาษาศาสตร์วจนปฏิบัติ (pragmalinguistics) และวจนปฏิบัติศาสตร์สังคม (sociopragmatics) การพิจารณาในมิติภาษาศาสตร์วจนปฏิบัติ เป็นการพิจารณาการสื่อเจตนาของผู้ร่วมสนทนาโดยมุ่งเน้นที่การใช้รูปภาษาว่าทำหน้าที่สื่อเจตนาตามที่ผู้พูดแต่ละฝ่ายประสงค์หรือไม่ อย่างไร การพิจารณาในมิตินี้หมายรวมถึงตั้งแต่ระดับเสียง คำ ความหมาย ตลอดจนวจนภาษาที่คู่สนทนาใช้เพื่อให้สัญญาณการเปลี่ยนผลัด

สนทนา หรือจบการสนทนา เป็นต้น ขณะที่การพิจารณาในมิติวัจนปฏิบัติศาสตร์สังคม เป็นการพิจารณาการสื่อเจตนาโดยมุ่งเน้นที่ค่านิยมเกี่ยวกับการใช้ภาษาซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม อาทิ ค่านิยมเกี่ยวกับการแสดงความสุภาพ หรือการแสดงความเคารพต่อผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จริงอยู่ที่โดยนิยามแล้ว การพิจารณาในมิติทั้งสองจะมีจุดมุ่งเน้นต่างกัน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเราจะสามารถพิจารณาถ้อยคำ หรือข้อบกพร่องใดๆ โดยมีเส้นแบ่งระหว่างมิติทั้งสองอย่างเด็ดขาด เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจการพิจารณาข้อบกพร่องในการสื่อสารตามมิติทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ ทั้ง 2 มิติที่กล่าวมามากขึ้น ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างข้อบกพร่องในการสื่อสารระหว่างคู่สนทนาชาวอาหรับ และชาวเยอรมัน (ตัวอย่างนี้เป็นกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยเคยทราบจากผู้สอนในชั้นเรียนภาษาเยอรมัน) และอภิปรายข้อบกพร่องในตัวอย่างเดียวกันนี้ทั้งตามแนวทางภาษาศาสตร์วัจนปฏิบัติ และวัจนปฏิบัติศาสตร์สังคม เรียงไปตามลำดับ

ชาวอาหรับซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศเยอรมันคนหนึ่งเชิญเพื่อนชาวเยอรมันมาเยี่ยมบ้านของตน และได้เตรียมอาหารสำหรับต้อนรับไว้มากมายเพื่อตอบแทนที่เพื่อนชาวเยอรมันผู้นี้เคยช่วยเหลือระหว่างการเรียนภาษาเยอรมันมาโดยตลอด เมื่อเพื่อนชาวเยอรมันเดินทางมาถึงชาวอาหรับได้เชิญให้เพื่อนทานอาหารที่ตนเองเตรียมไว้ แต่เพื่อนชาวเยอรมันแสดงท่าทีอึดอัดพร้อมทั้งกล่าวปฏิเสธคำเชิญของชาวอาหรับโดยใช้คำปฏิเสธภาษาเยอรมันว่า “nein” พร้อมทั้งให้เหตุผลว่าตนรับประทานอาหารมาแล้ว และไม่ทราบว่าชาวอาหรับจะทำอาหารไว้ต้อนรับตน เมื่อชาวอาหรับได้ยินดังนั้น ก็เข้าใจว่าเพื่อนชาวเยอรมันกำลังแสดงความสุภาพด้วยการปฏิเสธ จึงพยายามเชิญชวนต่ออีกหลายครั้ง และทุกครั้งก็ได้รับคำตอบปฏิเสธจากเพื่อนชาวเยอรมัน เมื่อถูกเชิญเชิญหลายครั้ง ชาวเยอรมันจึงตำหนิชาวอาหรับว่าตนได้ปฏิเสธอย่างชัดเจนไปหลายครั้งแล้วเหตุใดจึงยังเชิญชวนตนอยู่อีก ชาวอาหรับที่เป็นฝ่ายเชิญจึงรู้สึกเสียใจเป็นอย่างมาก

หากพิจารณาข้อบกพร่องในการสื่อสารที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นี้จากมิติภาษาศาสตร์วัจนปฏิบัติ จะพบว่า ข้อบกพร่องเกิดจากการที่ชาวอาหรับขาดความรู้เกี่ยวกับการใช้คำว่า “nein” ในภาษาเยอรมัน กล่าวคือ ชาวอาหรับไม่ทราบว่าคำปฏิเสธ “nein” ของชาวเยอรมันนั้นมีความหมายตรงตามตัวอักษร สื่อเจตนาว่าตนไม่ต้องการสิ่งที่คู่สนทนาเสนอ นอกจากนี้ชาวอาหรับยังคาดเดาไปว่า คำตอบปฏิเสธของชาวเยอรมันสื่อเจตนาตอบรับอย่างสุภาพ จึงเสนออาหารซ้ำอีกหลายครั้ง จนทำให้ชาวเยอรมันชุ่นเคืองใจ

ในมิติวัจนปฏิบัติศาสตร์สังคม เราสามารถอธิบายได้ว่า ความเข้าใจผิดในบริบทเดียวกันนี้เกิดขึ้นเพราะธรรมเนียมในการเชิญเพื่อนมาเยี่ยมบ้านของชาวอาหรับและชาวเยอรมันแตกต่างกัน สำหรับชาวอาหรับ การเชิญเพื่อนมาที่บ้านหมายรวมถึงการเตรียมอาหารไว้ต้อนรับด้วย แต่สำหรับชาวเยอรมัน การเชิญเพื่อนมาเยี่ยมบ้านไม่ได้หมายถึงการเตรียมอาหารต้อนรับ ชาวเยอรมันผู้นี้จึง

รับประทานอาหารมาก่อนและตอบปฏิเสธคำเชื้อเชิญให้ทานอาหารของชาวอาหรับ นอกจากนี้ธรรมเนียมในการเชิญเพื่อนมาเยี่ยมบ้านจะแตกต่างกันแล้ว ค่านิยมในการนำเสนออาหารยังแตกต่างกันอีกด้วย ลูอิส (Lewis, 1999, p. 337) เสนอข้อสังเกตว่า การเสนออาหารซ้ำๆ เป็นค่านิยมที่พึงปฏิบัติกันในหมู่ชาวอาหรับ แต่เห็นได้จากตัวอย่างข้างต้นว่า สำหรับชาวเยอรมัน การเสนออาหารซ้ำๆ ไม่ใช่ค่านิยมที่พึงปฏิบัติเท่าใดนัก

2.1.4 สาเหตุของข้อบกพร่องในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

สาเหตุสำคัญที่มักถูกกล่าวถึงเสมอว่าเป็นบ่อเกิดของข้อบกพร่องในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมคือ การถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติ เซคกาแรคและเพนนิ่งตัน (Zegarac and Pennington, 2008, p. 143) ให้คำจำกัดความของคำว่า การถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติไว้ว่า “การถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติคือการถ่ายโอนความรู้ทางวัฒนธรรมปฏิบัติที่เกิดขึ้นในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม” (Pragmatic transfer is the transfer of pragmatic knowledge in situations of intercultural communication.) ซึ่งขยายความได้ว่า การถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติคือ การที่ผู้ไม่ใช่เจ้าของภาษาเลือกใช้ถ้อยคำและยึดหลักการปฏิสัมพันธ์หรือหลักการตีความซึ่งเป็นที่ยึดมั่นในสังคมภาษาแม่ของตนมาใช้กับอีกภาษาหนึ่ง โดยไม่ได้ตระหนักถึงความแตกต่างในแง่ของการสื่อเจตนาในภาษาแม่ของตนเองกับอีกภาษาหนึ่ง

การถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ “การถ่ายโอนเชิงบวก” (positive transfer) และ “การถ่ายโอนเชิงลบ” (negative transfer) การถ่ายโอนเชิงบวกหมายถึง การที่ผู้พูดซึ่งไม่ใช่เจ้าของภาษาถ่ายโอนเอาลักษณะการใช้ภาษาหรือหลักการปฏิสัมพันธ์จากภาษาแม่ของตนมาใช้กับอีกภาษาหนึ่ง และลักษณะการใช้ภาษาหรือหลักการปฏิสัมพันธ์นั้น ตรงกับที่เจ้าของภาษานิยมใช้ ถ้อยคำของผู้พูดจึงมีลักษณะเหมาะสมกับบริบท หรือมีลักษณะคล้ายคลึงไปกับรูปแบบที่เจ้าของภาษาใช้ ตัวอย่างเช่นการใช้ประโยคขอร้องอย่างสุภาพของชาวเยอรมันและชาวอังกฤษ โดยทั่วไปชาวเยอรมันจะขอร้องอย่างสุภาพด้วยรูปประโยคคำถามขึ้นต้นด้วยคำกริยาช่วยรูปอดีตกาลคือ “Könnten Sie...?” ขณะที่ชาวอังกฤษจะขอร้องอย่างสุภาพด้วยประโยคคำถามลักษณะเดียวกันคือ “Could you...?” หากผู้พูดชาวเยอรมันถ่ายโอนเอารูปแบบการใช้ประโยคขอร้องอย่างสุภาพจากภาษาแม่ของตนมาใช้กับถ้อยคำภาษาอังกฤษ การถ่ายโอนนั้นก็ถือเป็นการถ่ายโอนเชิงบวก เพราะถ้อยคำที่ชาวเยอรมันเลือกใช้สามารถสื่อเจตนาขอร้องอย่างสุภาพได้เช่นที่เจ้าของภาษามักใช้กัน

การถ่ายโอนเชิงลบหมายถึง การที่ผู้พูดถ่ายโอนเอาลักษณะการใช้ภาษาหรือหลักการปฏิสัมพันธ์จากภาษาแม่ของตนมาใช้กับอีกภาษาหนึ่ง แล้วปรากฏว่าลักษณะการใช้ภาษาหรือ

หลักการปฏิสัมพันธ์นั้นไม่ตรงกับที่เจ้าของภาษานิยมใช้จนเป็นเหตุให้ถ้อยคำของผู้พูดไม่เหมาะสมกับบริบท หรือมีลักษณะผิดแปลกไปจากรูปแบบที่เจ้าของภาษาใช้กัน จนก่อให้เกิดความเข้าใจผิดหรือปัญหาในการสื่อสารได้ ตัวอย่างเช่น การชมเชยเรื่องรูปร่างระหว่างคู่สนทนาที่มาจากต่างสังคม แต่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางในการสื่อสารดังต่อไปนี้

บริบท: หญิงชาวพื้นเมืองของประเทศนิวซีแลนด์กล่าวทักหญิงชาวนิวซีแลนด์เชื้อสายตะวันตกในเรื่องรูปร่าง

หญิงชาวพื้นเมือง: เธอดูผอมไปเยอะเลย ไปทำอะไรมาหรือ

หญิงชาวนิวซีแลนด์: จริงหรือ ฉันวิ่งทุกเช้าเลยละ

หญิงชาวพื้นเมือง: อย่าหักโหมนักนะ เธอดูซูบไปมากเลย

(แปลและดัดแปลงจาก Holmes and Brown, 1987; p. 527)

ข้อบกพร่องในการสื่อสารในตัวอย่างนี้เกิดจากการที่คู่สนทนายึดถือค่านิยมในเรื่องการกล่าวชมต่างกัน และต่างถ่ายโอนค่านิยมจากสังคมของตนมาเป็นบรรทัดฐานในการเลือกใช้ถ้อยคำในสังคมของผู้พูดที่เป็นหญิงชาวพื้นเมือง คนในสังคมเชื่อว่ารูปร่างผอมบ่งบอกว่าร่างกายไม่แข็งแรง ส่วนสังคมของผู้ฟังคือหญิงชาวนิวซีแลนด์ คนในสังคมเชื่อว่ารูปร่างผอมเพรียวเป็นเรื่องดีที่น่าชื่นชม เมื่อผู้พูดกล่าวแสดงความห่วงผู้ฟังที่มีรูปร่างผอมลง ผู้ฟังจึงเข้าใจว่าผู้พูดกล่าวชมที่ตนผอม การถ่ายโอนค่านิยมจากสังคมภาษาแม่ของตนเองมาใช้กับภาษาที่ 2 และปรากฏว่าค่านิยมนั้นไม่ได้เป็นที่ยอมรับหรือใช้กันในภาษาที่ 2 เช่นตัวอย่างนี้เรียกว่าเป็น การถ่ายโอนเชิงลบ

หากพิจารณานิยามและตัวอย่างที่หยิบยกมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติประเภทการถ่ายโอนเชิงลบนั้นไม่น่าจะก่อให้เกิดข้อบกพร่องในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมอันใด ขณะที่การถ่ายโอนเชิงลบมีแนวโน้มก่อให้เกิดข้อบกพร่องในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมได้มากกว่า ทั้งนี้ทั้งนั้น แม้ว่าการถ่ายโอนเชิงลบจะมีแนวโน้มทำให้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างคู่สนทนาได้มาก แต่ก็มีได้เป็นเช่นนั้นเสมอไปในทุกสถานการณ์ ในบางครั้งเมื่อผู้พูดที่ไม่ใช่เจ้าของภาษาเลือกใช้ถ้อยคำผิดพลาด ผู้ฟังที่เป็นเจ้าของภาษาส่วนมากอาจจะอนุมานว่าผู้พูดมิได้ตั้งใจกล่าวถ้อยคำเพื่อสื่อเจตนาไม่ดี และอาจให้อภัยผู้พูดก็เป็นได้

2.2 ภูมิหลังทางวัฒนธรรมและค่านิยมหลักของชาวอเมริกันและชาวจีน

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นกรณีศึกษาการใช้ภาษาไทยของชาวอเมริกันและชาวจีน ผู้วิจัยจึงเห็นว่า นอกเหนือไปจากประเด็นหลักในงานวิจัยเรื่องข้อบกพร่องเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์ในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมแล้ว สิ่งที่น่าจะนำมากล่าวถึงได้ในบทรนี้ คือเรื่องเกี่ยวกับภูมิหลังทางวัฒนธรรม และค่านิยมหลักของชนทั้ง 2 ชาติ ในหัวข้อที่ 2.2 จะกล่าวถึง ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของชาวอเมริกันและชาวจีน รวมถึงค่านิยมที่ชนจากทั้ง 2 ชาติยึดถือในปัจจุบัน

2.2.1 ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของประเทศสหรัฐอเมริกา และค่านิยมหลักที่ชาวอเมริกันยึดถือในปัจจุบัน

รอกเจอร์สและสไตน์ฟาต (Rogers and Steinfatt, 1999, pp. 3-4) เสนอไว้ว่า สิ่งสำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งอิทธิพลต่อพฤติกรรม คำพูด หรือทัศนคติของผู้คนในสังคมหนึ่งๆ คือ ความทรงจำที่ผู้คนมีต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ตัวอย่างเช่น ชาวยิวจดจำเหตุการณ์ที่ชาวเยอรมันฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และบอกต่อเหตุการณ์นั้นมาถึงชนรุ่นหลัง กระทั่งเป็นเหตุให้ชาวยิวมีทัศนคติที่ไม่สู้ดีนักต่อชาวเยอรมัน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ หากเราต้องการเข้าใจโลกทัศน์หรือความคิดความเชื่อของผู้คนในสังคมใด เราควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของสังคมนั้นๆ ด้วย ต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์บางส่วนของประเทศสหรัฐอเมริกาที่น่าจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติ หรือค่านิยมของคนในชาติ

ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศสหรัฐอเมริกาน่าจะทราบดีว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาถือเป็นประเทศที่เกิดขึ้นใหม่ มีประวัติศาสตร์ไม่ยาวนานนักถ้าเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ นอกจากนี้ ประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศก็เป็นผู้ที่อพยพมาจากประเทศอื่น แรกเริ่มเดิมที ทวีปอเมริกา มีเพียงชาวพื้นเมือง หรือที่เรียกว่าชาวอินเดียนแดงอาศัยอยู่ ตราบจนชาวยุโรปเดินเรือมาค้นพบ ทวีปนี้จึงมีประชากรมากมายจากหลายประเทศเข้ามาตั้งรกราก กระทั่งเกิดเป็นประเทศสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน ผู้คนยุคแรกที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากส่วนใหญ่คือชาวยุโรปที่มีปัญหาเกี่ยวกับระบอบการปกครอง และการนับถือศาสนาในประเทศของตน การอพยพเข้าไปในทวีปอเมริกายุคแรกๆ ผู้อพยพจำเป็นต้องจัดการหาที่อยู่ รวมทั้งที่ทำกินในสภาพภูมิศาสตร์ที่ไม่เอื้ออำนวยนัก ประชาชนต้องลงมือทำงานทุกชนิดอย่างไม่อาจเกี่ยงงอนจึงจะสามารถอาศัยอยู่บนแผ่นดินใหม่นี้ได้ นั่นจึงเป็นที่มาของค่านิยมไม่ยึดถือความเป็นทางการ และเป็นที่มาของทัศนคติที่ว่า คนเราไม่ควรปล่อยให้เสียเปล่า พวกเขาเชื่อว่าการคำนึงถึงความเป็นทางการ หรือพิธีการต่างๆ ดังเช่นที่ต้องปฏิบัติเมื่อครั้งอาศัยในประเทศ

เดิม อาจทำให้พวกเขาเสียเวลาในการทำงานหรือพัฒนาสิ่งต่างๆ ไปโดยเปล่าประโยชน์ (Samovar and Porter, 2004) แม้เวลาล่วงเลยจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ค่านิยมและทัศนคติเหล่านี้ก็ยังคงฝังรากลึกอยู่ในจิตสำนึกของชาวอเมริกันและสะท้อนผ่านพฤติกรรมการสื่อสาร สังเกตได้จากการที่พวกเขา มักแสดงความเป็นกันเองในการสนทนา ตลอดจนนิยมกลวิธีสื่อสารแบบตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม และชื่นชอบการเจรจาแบบรวบรัดเข้าสู่ประเด็น (Lewis, 1999)

เป็นที่ทราบกันดีว่า ประชากรส่วนใหญ่ที่เข้ามาตั้งรกรากในประเทศสหรัฐอเมริกาอพยพมาจากประเทศในแถบทวีปยุโรปซึ่งในยุคสมัยนั้นปกครองโดยกษัตริย์ และชนชั้นขุนนาง สาเหตุหลักที่ผู้คนเหล่านี้อพยพย้ายถิ่นฐานก็เนื่องมาจากไม่ต้องการอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองโดยกษัตริย์ และเบื่อหน่ายระบบเจ้าขุนมูลนาย เมื่อเข้ามาตั้งรกรากในประเทศใหม่ พวกเขาจึงสนับสนุนให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญที่ระบุว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน และเมื่อใดก็ตามที่รัฐบาลผู้บริหารประเทศใช้สิทธิหรืออำนาจอันไม่พึงมีพึงได้ ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะล้มล้างรัฐบาลชุดนั้น และจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ขึ้นมาบริหารประเทศแทน ระบอบการปกครองที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนเช่นนี้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวอเมริกันยึดถือความเป็นปัจเจกบุคคล และความเท่าเทียมกัน อีกทั้งยังทำให้สังคมอเมริกันเป็นสังคมที่มีระยะห่างด้านอำนาจต่ำด้วย (Samovar and Porter, 2004)

แน่นอนที่เดียวว่า ภูมิหลังในอดีตสามารถทำให้เราเข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้คนชนชาติต่างๆ ได้ และปฏิเสธไม่ได้ว่าภูมิหลังเหล่านี้ยังส่งผลต่อค่านิยมหลักที่ผู้คนยึดถือปฏิบัติในปัจจุบันด้วย สำหรับค่านิยมหลักที่ชาวอเมริกันให้ความสำคัญในปัจจุบันนั้นสามารถสรุปได้เป็น 7 ข้อได้แก่ (Adler and Rodman, 2003; Samovar and Porter, 2004)

1) ปัจเจกนิยม ชาวอเมริกันส่วนใหญ่เชื่อว่าบุคคลแต่ละคนมีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตัวเอง มีอิสรภาพและธรรมเนียมในแบบของตนเอง ผู้คนมักไม่รู้สึกรู้ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มก้อนทางสังคมใดอย่างจำเพาะเจาะจง ด้วยเหตุนี้ ชาวอเมริกันจึงให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลมากกว่าการคำนึงไปถึงภาพลักษณ์ของกลุ่มก้อนทางสังคม ผู้คนสนับสนุนให้ทุกคนได้มีอิสรภาพ ไม่ต้องขึ้นกับใคร และยกย่องผู้ที่ประสบความสำเร็จด้วยตนเอง

2) ความเท่าเทียม หากย้อนกลับไปพิจารณาประวัติศาสตร์ของชาวอเมริกันจะพบว่า ชาวอเมริกันอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาอย่างยาวนาน และรัฐธรรมนูญของประเทศก็ระบุชัดเจนว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้ ประชาชนชาวอเมริกันส่วนมากจึงให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพของบุคคลแต่ละคนเป็นอย่างมาก ชาวอเมริกันจึงปฏิบัติตัวต่อกันอย่างเท่าเทียม ไม่มีใครมีสิทธิเหนือใคร

- 3) วัตถุนิยม ปฏิเสธไม่ได้ว่า สำหรับชาวอเมริกันแล้ว สิ่งสำคัญในชีวิตประการหนึ่งคือวัตถุ ชาวอเมริกันส่วนใหญ่มักทุ่มเทให้กับการแสวงหาวัตถุเพื่อตอบสนองของความสะดวกสบาย และตอบสนองความต้องการของตนเอง
- 4) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้วยเหตุที่ชาวอเมริกันเชื่อว่า มนุษย์เรานั้นสามารถทำทุกอย่าง รวมไปถึงสามารถควบคุมชีวิตของตนเองได้ ชาวอเมริกันจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อหาคำตอบให้แก่ทุกคำถาม และบรรลุนิยามความต้องการในการควบคุมชีวิตของตนเอง
- 5) ความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลง จากการที่ชาวอเมริกันในยุคแรกต้องขวนขวายหาที่อยู่ และต้องทำงานหนักในสภาพภูมิศาสตร์ที่ไม่เอื้ออำนวยนักจนกระทั่งสามารถสร้างรากฐานอันมั่นคงให้แก่ชนในรุ่นต่อมา ทำให้ประชาชนชาวอเมริกันเชื่อว่าตนสามารถสร้างความก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งได้ หากมีความตั้งใจจริง
- 6) การทำงานหนักและการพักผ่อน ชาวอเมริกันส่วนมากให้ความสำคัญกับการทำงานอย่างหนัก เพื่อสร้างความก้าวหน้าให้กับตนเอง และในขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการพักผ่อน หลังจากการทำงานอย่างหนักด้วย เพราะชาวอเมริกันถือว่าการพักผ่อนเป็นรางวัลสำหรับการทำงานหนัก ในช่วงที่ผ่านมา
- 7) การแข่งขัน ปฏิเสธไม่ได้ว่า ชาวอเมริกันส่วนใหญ่เห็นว่าการแข่งขันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ชาวอเมริกันส่วนใหญ่มักถูกปลูกฝังในเรื่องการแข่งขันมาตั้งแต่เด็ก โดยผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การเล่นเกม การเล่นกีฬา เป็นต้น

2.2.2 ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนและค่านิยมหลักที่ชาวจีนยึดถือปฏิบัติ

ในขณะที่ประเทศอเมริกาได้รับการกล่าวขานว่าเป็นประเทศใหม่ ประเทศจีนซึ่งตั้งอยู่ในอีกซีกโลกหนึ่งได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่เก่าแก่ที่สุดประเทศหนึ่งของโลก การมีประวัติศาสตร์อันรุ่งโรจน์และวัฒนธรรมยาวนานกว่า 2 พันปีส่งผลให้ชาวจีนเกิดความภาคภูมิใจและมีค่านิยมแบบให้ความสำคัญกับอดีต (past orientation) หรืออีกนัยหนึ่ง คือมีความเชื่อว่าคนเรานั้นจะสามารถก้าวไกลไปในอนาคตได้ หากเราย้อนมองอดีตและเคารพรากเหง้าของตัวเอง สภาพภูมิประเทศที่มีปราการธรรมชาติปิดล้อม อีกทั้งภาษา ศิลปะ ตลอดจนผลงานสร้างสรรค์ทางสติปัญญาตั้งแต่ครั้งโบราณจนถึงปัจจุบันที่ชาวจีนเชื่อว่าไม่มีที่สองรองใคร ทำให้ชาวจีนส่วนใหญ่ยึดมั่นว่าประเทศของตนคือศูนย์กลางของโลก (Middle Kingdom) และเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญรุ่งเรือง (center of civilization) ความเชื่อเหล่านี้ส่งผลให้ชาวจีนนิยมชมชอบภาพยนตร์ ละคร นวนิยาย ไปจนถึง

การสนทนาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตน ในประวัติศาสตร์อันยาวนาน ปรากฏหลักฐานว่า เมื่อครั้งโบราณชาวจีนเคยถูกรุกรานจากชนต่างเผ่า การสร้างกำแพงเมืองจีนถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ชาวจีนนั้นเกรงกลัวการรุกรานจากบุคคลภายนอก แม้แต่ในสมัยปัจจุบัน ชาวจีนก็ยังไม่อาจหลบเลี่ยงการรุกรานจากต่างชาติที่พยายามเข้ายึดครองหรือหาผลประโยชน์ ตัวอย่างเช่น อังกฤษใช้ฝิ่นเป็นอุบายให้เกิดสงครามและยึดเอาเกาะฮ่องกงทั้งเซี่ยงไฮ้ไปจากประเทศจีน เป็นต้น เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ส่งผลให้ชาวจีนต่อต้านและมีทัศนคติในแง่ลบต่อชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวตะวันตก (Rogers and Steinfatt, 1999; Samovar and Porter, 2004)

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานกว่า 2 พันปี ประเทศจีนเป็นประเทศที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองโดยจักรพรรดิ และมีการแบ่งชนชั้นของผู้คนในสังคมออกเป็นระดับต่างๆ เช่น ระดับขุนนาง บัณฑิต หรือชาวบ้าน ด้วยเหตุนี้ประชาชนจีนส่วนใหญ่จึงเคยชินและยอมรับความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม กระทั่งส่งผลให้สังคมจีนกลายเป็นสังคมที่มีระยะห่างด้านอำนาจมาก อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่จักรพรรดิจีนนำมาใช้ยึดเหนี่ยวผู้คนในสังคมไว้ภายใต้ระบอบการปกครองซึ่งแบ่งระดับชนชั้นก็คือลัทธิขงจื้อ หลักการของลัทธิขงจื้อกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 5 รูปแบบด้วยกันคือ ผู้ปกครอง-ผู้ถูกปกครอง พ่อ-ลูกชาย พี่ชาย-น้องชาย สามี-ภรรยา เพื่อนรุ่นพี่-เพื่อนรุ่นน้อง แม้รูปแบบความสัมพันธ์ทั้ง 5 ที่ปรากฏในหลักการของลัทธิขงจื้อจะดูเหมือนส่งเสริมให้ผู้คนยอมรับในความไม่เท่าเทียมกัน แต่เหตุที่หลักการของลัทธินี้สามารถยึดเหนี่ยวและรักษาความสัมพันธ์ของคนในสังคมไว้ได้เป็นเพราะ หลักการของลัทธิขงจื้อไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่ในระดับสูงกว่าสามารถเอาเปรียบผู้ที่อยู่ต่ำกว่า ตรงกันข้าม หลักการของลัทธิส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่ในระดับสูงกว่าเป็นฝ่ายให้และดูแลผู้ที่อยู่ในระดับต่ำกว่า จนนำมาซึ่งค่านิยมของชาวจีนที่มักคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลก่อนสิ่งใด และยังส่งผลให้ชาวจีนให้ความสำคัญกับการอ่อนน้อมถ่อมตน รวมไปถึงการรักษาหน้าของผู้อื่นเป็นอย่างมาก (Lewis, 1999)

แม้ว่าในปัจจุบันระบอบการปกครองของประเทศจีนจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่า อิทธิพลของการปกครองโดยจักรพรรดิและหลักการของลัทธิขงจื้อยังคงฝังรากลึกในจิตใจของชาวจีน อีกทั้งยังส่งผลต่อค่านิยมและทัศนคติหลายประการของชาวจีนด้วย ค่านิยมหลักในสังคมจีนหลายประการเช่น การอ่อนน้อมถ่อมตน การอดทนอดกลั้น ความกตัญญู การเคารพต่อผู้อาวุโส ล้วนเป็นผลมาจากการยึดถือลัทธิขงจื้อในอดีตทั้งสิ้น ในที่นี้ ผู้วิจัยขอเสนอความค่านิยมหลัก 3 ประการ ที่ชาวจีนยึดถือปฏิบัติโดยทั่วไป ประการแรก สังคมจีนจัดเป็นสังคมที่ยึดถือค่านิยมแบบอิงกลุ่ม กล่าวคือ ชาวจีนส่วนใหญ่ได้รับการปลูกฝัง และเชื่อว่าบุคคลแต่ละคนล้วนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนขนาดใหญ่ สมาชิกในกลุ่มควรดูแลกันและซื่อสัตย์ต่อกัน ด้วยเหตุนี้ชาวจีนจึงมักจะให้ความสำคัญกับ

การรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เราจะสังเกตได้ว่า ในการสื่อสาร ชาวจีนส่วนใหญ่มักกล่าวถึงประเด็นที่ช่วยสร้างเสริมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลก่อนเข้าถึงประเด็นอันเป็นสาระของการสนทนา นอกจากนี้ ชาวจีนยังมักจะเลือกใช้ถ้อยคำโดยคำนึงถึงสัมพันธภาพระหว่างบุคคลอีกด้วย ค่านิยมประการที่ 2 คือ ความไม่เท่าเทียมกันของบุคคล หากย้อนกลับไปพิจารณาประวัติศาสตร์ของประเทศจีน จะพบว่า ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ชาวจีนไม่เคยถูกปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมเลย ในทางตรงกันข้าม ชาวจีนอยู่ภายใต้การปกครองซึ่งมีผู้นำกุมอำนาจเด็ดขาด ประกอบกับความเชื่อในลัทธิขงจื้อมุ่งเน้นความสัมพันธ์แบบไม่เท่าเทียมด้วยเหตุนี้ ชาวจีนส่วนใหญ่จึงคุ้นชินกับความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม และเชื่อเสมอว่า ผู้ที่มีอำนาจต่ำกว่าควรเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจมากกว่า เนื่องจากผู้ที่มีอำนาจมากกว่าจะสามารถปกป้องและคุ้มครองผู้ที่มีอำนาจต่ำกว่าได้ ค่านิยมของชาวจีนประการสุดท้ายคือ ค่านิยมหลีกเลี่ยงการแข่งขัน ด้วยเหตุที่ชาวจีนให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอย่างมาก จึงทำให้ชาวจีนส่วนใหญ่ มักไม่ชอบการแข่งขัน หรือการเผชิญหน้าเพื่อช่วงชิงบางอย่างจากกัน อันจะสัมพันธภาพอันดีระหว่างกันต้องเสียไป (Pan, Chaffee, Chu and Ju, 1994)